Nowe nabytki

W 2019 r. MHPRL pozyskało wiele cennych eksponatów wzbogacających zbiory główne i pomocnicze. Decyzją Komisji Kwalifikacji i Wyceny kolekcje muzealne wzbogaciły się o 543 obiekty, które obecnie są opisane, zdigitalizowane i wprowadzone do systemu muzealnego MONA. Wśród pozyskanych obiektów 147 to dary do zbiorów artystyczno-historycznych, 61 zakupy do zbiorów artystyczno-historycznych, 65 przedmiotów zakupiliśmy do zbioru Varia, 113 przedmiotów to dary do zbioru Varia. Pozyskaliśmy również 156 archiwaliów do Archiwum Naukowego. Większość pozyskanych obiektów pochodzi z darów – 416 eksponatów. Udało się je pozyskać dzięki osobom, dla których priorytetem jest zachowanie świadectwa przeszłości dla przyszłych pokoleń. Pozostałą część, czyli 127 eksponatów stanowią zakupy.

Przedstawiony stan liczbowy jest podany na dzień 18 listopada 2019 r. W tym bowiem dniu odbyło się posiedzenie Komisji Kwalifikacji i Wyceny nr 6, która podjęła decyzję o zakupie do zbiorów Muzeum oferty przedstawionej przez LAMUS Antykwariaty Warszawskie pt. „Archiwum Stanisława Mikołajczyka". W dniu 23 listopada 2019 r. w ramach aukcji, która odbyła się w gmachu SGGW w Warszawie przy ul. Rakowieckiej 30, przedstawicielom muzeum udało się wylicytować ten cenny zbiór. Obecnie Dział Dokumentacji i Zbiorów jest w trakcie porządkowania, rejestracji, digitalizacji i określania przynależności do poszczególnych zbiorów muzealnych elementów tego archiwum. Eksponaty wchodzące w skład pozyskanego zespołu poddane są dokładnym oględzinom, być może konserwacji, i dopiero później będą mogły być udostępniane dla publiczności w formie eksponatów na wystawach lub dla naukowców jako materiał źródłowy.

Stanisław Mikołajczyk to jeden z kilku, obok Wincentego Witosa, Macieja Rataja, Stanisława Thugutta, wielkich przywódców polskiego ruchu ludowego. Ster przywództwa przejął podczas II wojny światowej, kiedy to po internowaniu na Węgrzech udało mu się przedostać do Francji i włączyć się w działania polskich polityków, którzy tam kontynuowali polską państwowość. Stanisław Mikołajczyk stał się bliskim współpracownikiem gen. Władysława Sikorskiego, był ministrem i wicepremierem w jego rządach, a po jego tragicznej śmierci w katastrofie gibraltarskiej 4 lipca 1943 r. został premierem rządu RP w Londynie. Od późnej jesieni 1939 r. był też liderem grupy ludowców, którzy znaleźli się na emigracji, tworząc tam komitet zagraniczny Stronnictwa Ludowego.

Mikołajczyk powrócił do Kraju w czerwcu 1945 r. po utworzeniu Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej, w którym został wicepremierem. Po jego powrocie

zaczęły się ujawniać konspiracyjne struktury SL „Roch" i wznowiono działalność przedwojennego Stronnictwa Ludowego. Wkrótce jednak, z uwagi na działające w Polsce od 1944 r. SL tzw. lubelskie (współpracujące z komunistami i im podporządkowane) w sierpniu 1945 r. podjęto decyzję o zmianie nazwy z SL na Polskie Stronnictwo Ludowe. Na Kongresie PSL w styczniu 1946 r. Mikołajczyk został wybrany prezesem stronnictwa. Aż do jesieni 1947 r. Mikołajczyk i kierowane przez niego PSL prowadziły nierówną walkę o demokrację w Polsce. Batalia ta została przegrana w skutek stosowania przez komunistów terroru fizycznego, organizacyjnego oraz sfałszowania Referendum Ludowego z czerwca 1946 r i wyborów do sejmu z 19 stycznia 1947 r.

Stanisław Mikołajczyk w październiku 1947 r., zagrożony aresztowaniem i pokazowym procesem, podjął decyzję o ucieczce z kraju. Przedostał się na Zachód, do Wielkiej Brytanii oraz do USA, gdzie osiadł na stałe. Na emigracji prowadził dalej działalność polityczną do końca dni swego życia. Odtworzył PSL, które stało się najliczniejszą polską partią na emigracji i był jego prezesem, został także prezesem Międzynarodowej Unii Chłopskiej zrzeszającej partie agrarne z państw ujarzmionych przez ZSRR, a które kontynuowały swą niezależną działalność na emigracji. Mikołajczyk utworzył też jeden z trzech ośrodków kierowniczych polskiej emigracji – Polski Narodowy Komitet Demokratyczny, którym także kierował do śmierci. Mikołajczyk brał także udział w działalności Zgromadzenia Europejskich Narodów Ujarzmionych (ang. Assembly of Captive European Nation), tzw. „małym ONZ", które skupiało reprezentacje emigracji politycznych narodów zniewolonych przez ZSRR.

Z racji pełnionych przez siebie funkcji Stanisław Mikołajczyk zgromadził olbrzymie archiwum, w którym znalazły się dokumenty i materiały obrazujące działalność polskich władz na obczyźnie w latach 1939–1945, PSL na emigracji, Międzynarodowej Unii Chłopskiej, Polskiego Narodowego Komitetu Demokratycznego, korespondencja z ludowcami w Polsce, wywiady Mikołajczyka i innych polskich i europejskich polityków itd. Większość tego archiwum została zakupiona przez Instytut Hoovera na Uniwersytecie Stanforda w Berkley w Kalifornii. Obecnie archiwum to jest dostępne w formie zdigitalizowanej na portalu www.szukajwarchiwach.pl.

Na zakupioną przez Muzeum kolekcję Stanisława Mikołajczyka składają się jakby dwa zbiory. Pierwszy jest pozostałością po wielkim archiwum przywódcy ludowców, drugi to zbiór korespondencji pomiędzy synem i synową Stanisława Mikołajczyka – Marianem i Danutą, a ludowcami w Polsce i osobami na całym świecie.

Kolekcja została przywieziona do Polski przez Danutę i Mariana Mikołajczyków i złożona w domu należącym do rodziny w Dobrzycy (woj. wielkopolskie). Miała ona stanowić zalążek organizowanego Instytutu im. Stanisława Mikołajczyka, który miał być usytuowany w tej rodzinnej miejscowości Mikołajczyków.

Z różnych względów jednakże tak się nie stało. Instytutu nie utworzono, a kolekcja przez wiele lat przeleżała niedostępna dla nikogo. Nie wiemy dokładnie w jaki sposób kolekcja znalazła się w posiadaniu osoby, która sprzedała ją antykwariatowi. Dla nas ważne jest to, że udało się nam ją pozyskać, i dzięki temu, choć część wielkiego archiwum Mikołajczyka, trafiło do zbiorów instytucji, która powstała po to by gromadzić pamiątki po polskim ruchu ludowym, przechowywać je dla potomności, przypominać o dokonaniach tego jednego z głównych, masowych polskich ruchów polityczno-społecznych.

W zbiorze pierwszym na uwagę zasługują przede wszystkim dwie płyty gramofonowe, dziewięć szpul taśmowych i dwie szpule druciane, zawierające nagrania przemówień Stanisława Mikołajczyka. To unikatowe eksponaty, bowiem nagranych i zachowanych przemówień Mikołajczyka znamy niewiele. Dla Muzeum są tym cenniejsze, iż dotychczas nie dysponowało żadnym nagraniem Mikołajczyka.

Kolejną grupą eksponatów w tym zbiorze, na którą warto zwrócić uwagę są: brulion z notatkami Stanisława Mikołajczyka oraz jego dokumenty osobiste (legitymacja PSL z 25 IV 1947 r., legitymacje ubezpieczeniowe, księga kondolencyjna z domu pogrzebowego w Waszyngtonie), egzemplarz *Warszawianki*, egzemplarz słownika polsko-niemieckiego oraz karty szyfrogramów, służące do szyfrowania i odczytywania wiadomości przesyłanych z Londynu do Polski i z Polski do Londynu. Mają one bardzo dużą wartość wystawienniczą.

W zakupionej kolekcji znajduje się także kilkaset fotografii – ponad 2000 obiektów, pośród których wiele jest unikatowych, wcześniej nieznanych.

W zbiorze drugim, jak wspomniano, znajduje się korespondencja syna i synowej Stanisława Mikołajczyka z różnymi osobami. W większości dotyczy ona przywracania pamięci Stanisława w Polsce, nadawania jego imienia szkołom, budowy pomników i tablic mu poświęconych.

Warto również zwrócić uwagę czytelników na inny zbiór pozyskany w drodze darowizny. W 2019 roku do zbiorów Muzeum trafiły, przekazane w darze, dokumenty rodzinne państwa Krystyny Teresy i Jerzego Andreckich, Polaków mieszkających w Australii. Jak do tego doszło? Otóż w 2019 r. Muzeum rozpoczęło przygotowania do organizacji nowej wystawy stałej poświęconej wychodźstwu polskiemu. Wystawa ta ma być umiejscowiona w nowym oddziale Muzeum, któremu nadano nazwę Odział Wychodźstwa im. Jana Ignacego Paderewskiego. Oddział ten mieścić się będzie w tzw. Willi Narutowicza przy ul. Parkowej w Warszawie. Willę tę przekazał dla Muzeum Urząd Marszałkowski w Warszawie, a Muzeum podjęło się trudu odrestaurowania willi oraz wybudowania nowoczesnego pawilonu i przystosowania całego kompleksu do działalności muzealnej: wystawienniczej, gromadzenia zbiorów, organizacji konferencji oraz wydarzeń kulturalnych i innych.

Jak wspomniano w oddziale prezentowana będzie wystawa stała poświęcona wychodźstwu polskiemu, przede wszystkim chłopskiemu i zarobkowemu, ale

nie tylko. W związku z tym Muzeum zaczęło zabiegać o pozyskanie darów, które mogłyby wzbogacić zbiory muzealne oraz wystawę. Przekazanie przez państwa Andreckich rodzinnych dokumentów było jedną z odpowiedzi na „apel" Muzeum. W ten sposób trafiły do zbiorów muzealnych dokumenty osobiste (kenkarty niemieckie, paszporty tymczasowe, zaświadczenia o pracy, pozwolenia na wyjazd, akty nadania obywatelstwa w Australii, zaświadczenia z obozu internowania w Tangeru, karta obozowa, zaświadczenie o urodzeniu Krystyny) kilku członków rodzin Andreckich i Zwolińskich, których przedstawiciele znaleźli się w Australii w wyniku II wojny światowej. Pozyskane eksponaty dokumentują szlak podróży przodków Krystyny Teresy i Jerzego. Dziadkowie Jerzego – Piotr i Stanisława Andreccy – Polskę opuścili w wyniku wywózki na roboty przymusowe do Niemiec, tam urodził się ich syn Kazimierz (ojciec Jerzego). Po zakończeniu wojny, przemieszczając się po strefach okupowanych w Niemczech udało im się w końcu wyjechać na Antypody, gdzie ostatecznie osiadli. Droga do Australii rodziny Krystyny Teresy była nieco inna. Babka Krystyny Franciszka Zwolińska i matka Helena zostały wywiezione do Syberii, a stamtąd poprzez Armię gen. Andersa trafiły do obozu internowania w Tangeru w Tanganice. Tam urodziła się Krystyna. Stamtąd rodzina Zwolińskich przedostała się do Australii, gdzie osiadła na stałe.

Pozyskane z Antypodów dary dokumentują tragiczne dzieje Polaków związane z drugą wojną światową i jej skutkami. Obrazują też szlaki, jakimi docierano do Australii, oraz w jaki sposób Polacy kultywowali swoją tożsamość narodową, tworząc kolonie polskie, zakładając domy polskie, stowarzyszenia itp.

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego dziękuje wszystkim darczyńcom za przekazane obiekty, licząc na dalszą owocną współpracę.

Emilia Kwiatkowska
Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego

Spis treści

Zamiast wstępu 5

Artykuły i studia

Janusz Gmitruk – *Od Stanisława Stojałowskiego do Świętego Jana Pawła II. Ruch ludowy i Kościół katolicki w panoramie dziejów* 11

Aleksander Kozubowski – *Zakończenie pierwszej wojny światowej oraz polska droga do niepodległości w* Pamiętniku kapelana wojskowego 1914–1918 *autorstwa księdza Dominika Ściskały* 21

Tadeusz Mroziuk – *Projekt konstytucji Państwa Polskiego Tymczasowej Rady Stanu z 1917 r. na tle polskiej tradycji ustrojowej* 49

Jan Pytel – *Socjaliści w pierwszych rządach niepodległej Polski i w wyborach do Sejmu Ustawodawczego* 93

Karolina Maciaszek – *Zbrodnie popełnione na ludności cywilnej w gminie Irządze podczas II wojny światowej przez okupanta niemieckiego w świetle zachowanych materiałów w Instytucie Pamięci Narodowej* 105

Daniel Koteluk – *„Obezwładnić wrogów klasowych". Przykłady represji władz wojewódzkich Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego w Zielonej Górze w świetle dokumentów stronnictwa z lat 1950–1956*. 113

Romuald Turkowski – *Przejawy propagowania radzieckiego modelu gospodarowania na wsi przez komunistyczny aparat propagandowy w Polsce w latach 1948 – 1956* 123

Andrzej W. Kaczorowski – *Chłopskie i ludowe środowiska opozycyjne wobec pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski* 181

Biografie

Stanisław Hadyna – *Biskup kamieniecki Wawrzyniec Goślicki – życie i działalność* 195

Materiały źródłowe

Arkadiusz Indraszczyk – *Zjednoczenie ruchu ludowego – uwagi do zjednoczenia ludowców na emigracji politycznej po 1945 r. przedstawione przez SLW w lutym 1956 r.*. 211

Norbert Michta, Z mojej drogi do BCh – przygotował Janusz Gmitruk 221

Recenzje

Mateusz Ratyński, *Jan Dębski (1889-1976). Polityk kompromisu, wyd. Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2019, ss. 414, fot.* – Patrycja Sieląg 245
Alex Storożyński, *Kościuszko. Książę chłopów, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2018, ss. 540* – Mateusz Ratyński 248
Janusz Gmitruk, *Ludowcy w walce o niepodległość, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2019, ss. 211 + fot. il. nlb. [58]* . .251
Tomasz Dobrowolski, *Unici ziemi łosickiej i ich walka o jedność kościoła i polską wieś na Podlasiu, Wydawca: Ochotnicza Straż Pożarna Niemojki, partnerzy Miasto i Gmina Łosice, Łosicki Dom Kultury, Łosice 2018, ss.* – Franciszek Gryciuk 254

Z życia Muzeum

Sprawozdanie z obchodów – 35-lecia Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego – Dorota Pasiak-Wąsik 265
Nowe nabytki – Emilia Kwiatkowska 271

Płyty gramofonowe i szpule taśmowe z nagraniami przemówień Stanisława Mikołajczyka pozyskane przez Muzeum w tzw. „Archiwum Stanisława Mikołajczyka”

Różne materiały pozyskane przez Muzeum w tzw. „Archiwum Stanisława Mikołajczyka”, m.in. legitymacja poselska Mikołajczyka, jako posła na Sejm Ustawodawczy w 1947 r.

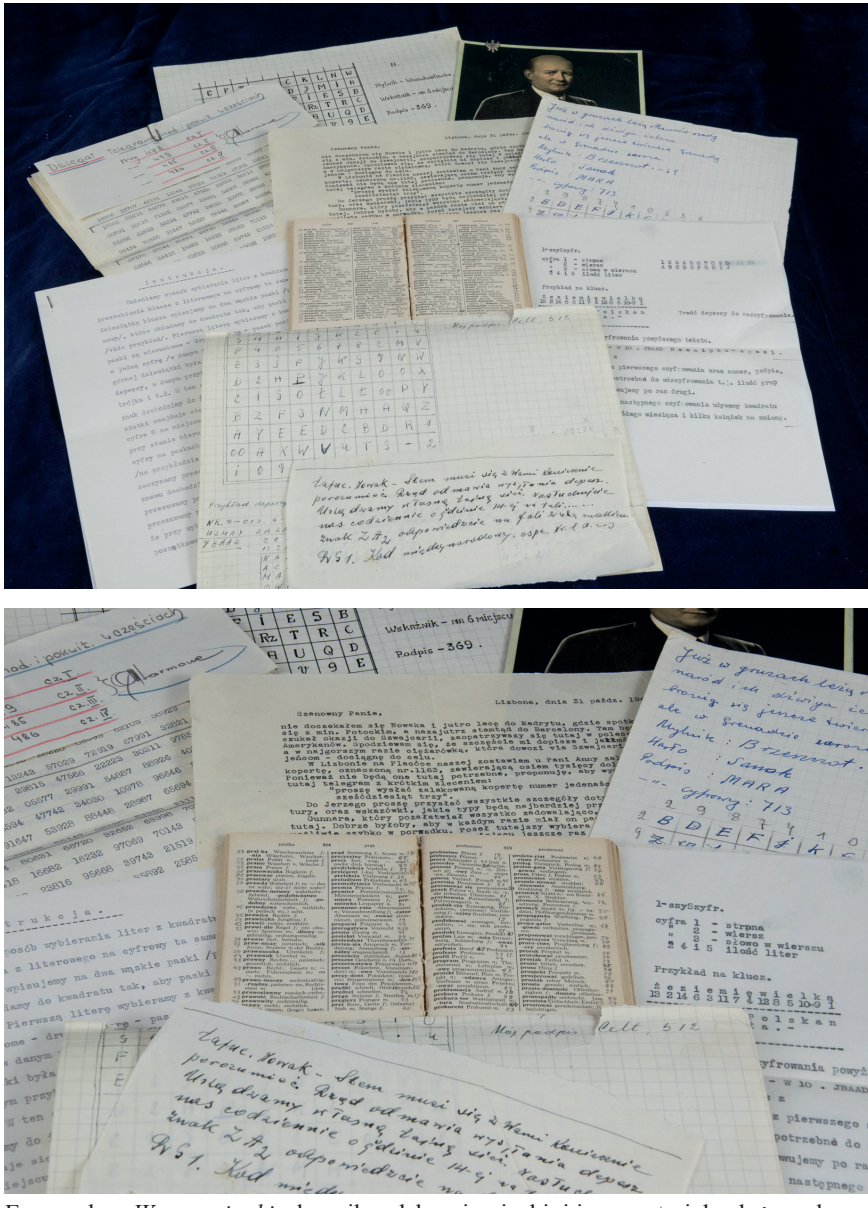

Egzemplarz *Warszawianki*, słownik polsko-niemiecki, i inne materiały służące do szyfrowania wiadomości przesyłanych z Londynu do Warszawy pozyskane przez Muzeum w tzw. „Archiwum Stanisława Mikołajczyka”

Fotografie z tzw. „Archiwum Stanisława Mikołajczyka”, m.in. zdjęcie z wesela syna Stanisława – Mariana z Danutą pozyskane przez Muzeum w tzw. „Archiwum Stanisława Mikołajczyka”